

Hyldest til sociologien

Takketale ved modtagelsen af CNRS' guldmedalje¹⁾

.....

Pierre Bourdieu, Collège de France

Ærede minister [for forskning],
Ærede formand [for Centre national de la recherche scientifique/CNRS],
Ærede generaldirektør [for forskning og innovation],
Kære kolleger og venner,
Mine damer og herrer

Officielle hædersbevisninger, som blot burde virke betryggende, gør mig nervøs og fremkalder en vis følelse af uværdighed. Men de kan ikke fjerne min dybe overbevisning om, at sociologien og sociologerne fuldt ud er den anerkendelse værdig, som det videnskabelige samfund i dag giver dem gennem mig. Det er den overbevisning, jeg gerne vil dele her ved at benytte denne lejlighed, hvor de højeste autoriteter i politik og videnskab og de mest fremtrædende repræsentanter for medierne er forsamlet, til at forsøge at svare på nogle ofte kritiske spørgsmål, som man har for vane at stille denne videnskab.

Men jeg ønsker ikke, at denne forsvarstale for sociologien skal forblive en akademisk øvelse uden virkning af nogen art. Jeg vil derfor indledningsvis gøre mig til talsmand for alle sociologer eller i det mindste for dem, der har fortalt mig om deres stolthed over at se deres videnskab hædret; og i en slags højtidelig ansøgning anmode om, at den franske sociologi, der er anerkendt som en af de bedste i verden, kan få lov at nyde godt af alle de symbolske, men også materielle fordele, som er forbundet med virkelig anerkendelse.

Jeg tænker især på dem, der i dag træder ind i faget, og som ofte må overleve i kortvarige stillinger i de vigtigste år af deres videnskabelige liv uden at være sik-

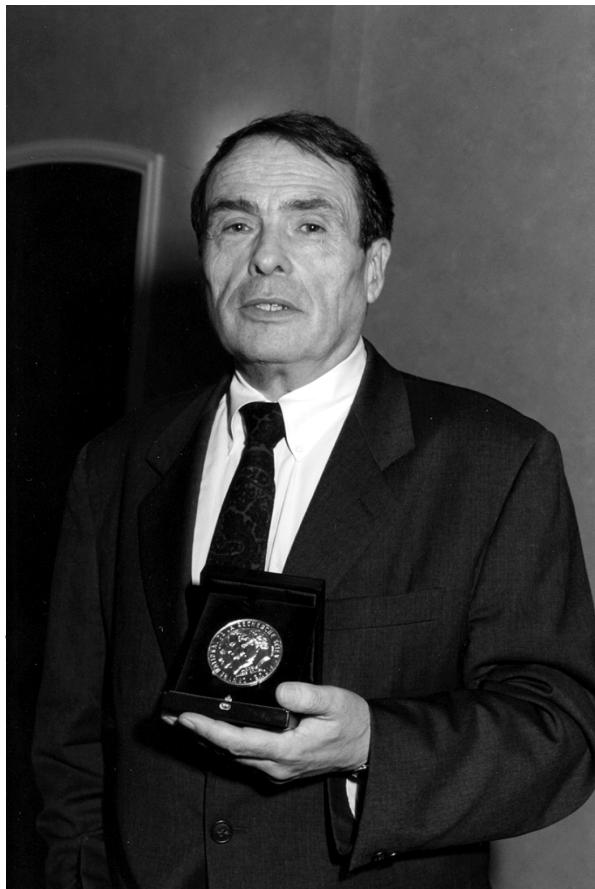

Foto: Nicole Tiget

ker på, at der en dag vil være en stilling som underviser eller forsker, der kan give dem anstændige arbejdsforhold.

Jeg håber – og det forsøger jeg ikke at skjule – at den bevågenhed, som jeg ønsker for sociologien, først og fremmest går til dem, som jeg på det ene eller andet tidspunkt har arbejdet sammen med i Centre de sociologie européenne eller i Centre de sociologie de l'éducation et de la culture.²⁾ De er her, og jeg ville gerne kunne nævne dem en efter en for offentligt at udtale min gæld og min fulde taknemmelighed. Jeg ville også gerne kunne udviske alle spor af de vanskeligheder, vi har haft mellem os og med andre, og som skyldes, er jeg overbevist om, at vi ligesom durkheimianerne har forsøgt at iværksætte en kollektiv arbejdsstil, der måske ikke passer til traditionerne og forventningerne i en intellektuel verden, der stadig er knyttet til en litterær logik med dens mondæne modstillinger af det enestående og det banale, det nye og det forældede, og som fremmer små indbildske åndsfyrster og deres søgen efter originalitet for enhver pris.

Jeg vil gerne reservere en særlig plads til dem, der deltog i det lidt vilde projekt, som blev til *La Misère du Monde* [*The Weight of the World*]; og også til dem – det er til dels de samme – som gennem snart tyve år har hjulpet mig med at løfte opgaven med tidsskriftet *Actes de la recherche en sciences sociales* og dets internationale tillæg *Liber*.³⁾ Og dét ofte uden anden belønning end tilfredsstillelsen ved at deltage i et intellektuelt eventyr; man kan i hvert fald ikke sige, at det videnskabelige samfund har været særlig generøst over for dem. Min glæde på denne aften ville være mere fuldkommen, hvis jeg var sikker på, at de fra de institutioner, som huser eller burde huse dem – CNRS, Ecole des hautes études en sciences sociales osv. – fik den anerkendelse, som de retmæssigt fortjener.

I

Jeg kommer nu til sociologien og til de spørgsmål, man stiller til den. Det første og mest almindelige angår dens status som videnskab. Det er klart, at sociologien besidder de vigtigste karakteristika, som definerer en videnskab: Den er autonom og kumulativ, og den bestræber sig på at konstruere systemer af hypoteser, der er ordnet i kohærente modeller, som kan gøre rede for store mængder empirisk observerbare kendsgerninger (Bourdieu et al., [1973] 1991). Men man kan spørge sig, om det virkelig er det, der er spørgsmålet ... Som man ved, stilles det sjældent for de kanoniske fag inden for humaniora og samfundsvidenskab eller for de mindre sikre fag inden for naturvidenskab.

Sociologien mistænkes altid, især i konservative kredse, for at være politisk. Og det er sandt, at sociologen til forskel fra historikeren eller etnologen tager sin egen verden som genstand og kunne se ud til at tage parti i den og på samme tid være del af den. Sociologen har uundgåeligt interesser i denne verden og løber altid en risiko for i sin sociologiske praksis at investere fordomme eller, værre endnu, forudsætninger. I virkeligheden er faren meget mindre end det ser ud til for den uindviede. Måske fordi den er specielt udsat, råder sociologien over et særligt slagkraftigt arsenal af forsvarsteknikker.

Og især udsætter logikken i den konkurrence, man finder i ethvert videnskabeligt univers, sociologerne for den samme tvang og kontrol, som de selv udøver over deres kolleger. Det er hele det globale univers af sociologer og hele dets mangfoldighed af positioner og videnskabelige (og ikke politiske) positioneringer, der som et befæstningsværk stiller sig mellem hver sociolog og den sociale verden: Den gensidige censurs logik gør, at en sociolog ikke kan hengive sig til profane forførelser og gå på akkord med især medierne uden risiko for at blive ekskluderet fra de lærdes "usynlige kollegium" (Bourdieu, 1991a); en eksklusion, som har noget grusomt over sig, selv om de profane er uvidende om den, ligesom visse journalister er, når de tager niveauforskelle for at være meningsforskelle, som de tror blot opvejer hinanden.

Den rent negative uafhængighed, som dermed garanteres, fuldendes kun som en virkelig autonomi, hvis sociologen behersker sin disciplins kollektivt erhvervede kundskaber; at beherske dem er betingelsen for adgang til en egentlig videnskabelig debat. Det er en kendsgerning, at sociologerne er delte, men de er det ud fra to meget forskellige principper: De, der har tilegnet sig den kollektive arv, er forenet helt ind i deres konflikter af denne arv – de taler det samme sprog, som man siger – og deres modsætninger udspringer af den konstitutive logik i problematikker og metodologier i denne arv.

Men disse arvtagere står også på en helt anden måde i modsætning til dem, som ikke har del i denne arv, og som derfor ofte er tættere på mediernes forventninger. Det vil sige, at de mest grelle uenigheder, som man gerne påkalder sig for at problematisere sociologiens videnskabelighed, finder deres rent sociologiske grundlag i den ekstreme spredning (i statistisk betydning) blandt dem, der kalder sig sociologer.

For virkelig at være autonom, kumulativ og fuldt i overensstemmelse med sit videnskabelige kald bør sociologien især være reflektiv (Bourdieu, [1982] 1994, 1993). Den må tage sig selv som genstand og anvende alle de erkendelsesredskaber, den råder over, til at analysere og bemestre de sociale påvirkninger, som den er udsat for, og som kan forplumre dens egentlige videnskabelige logik. Jeg henviser dem, der synes, at disse analyser er for abstrakte, til *Homo Academicus* (Bourdieu [1984] 1988) og det, der i den siges om sociologien og dens institutioner (måske vil de mene, at jeg dér er for konkret ...).

II

Sociologien om det videnskabelige univers er helt afgørende for sociologien selv, men forekommer mig at være næsten lige så vigtig for andre videnskaber. Den er utvivlsomt den mest effektive måde at realisere Gaston Bachelards ønske om en “psykoanalyse af den videnskabelige ånd” (Bachelard, 1938), idet den kan bringe det kollektivt fortrængte frem i lyset: nemlig det sociale ubevidste, der ligger i det videnskabelige univers’ sociale logik, og som kan synliggøres i den sociale determinering af sammensætningen af rekrutteringskomiteer og af bedømmelseskriterierne i bedømmelsesudvalg, i de sociale betingelser for rekruttering og i adfærden hos videnskabelige ledere, i de sociale dominansrelationer, som ofte sætter sig igennem under dække af videnskabelige autoritetsforhold og derved oftest bremser eller blokerer innovation og kreativitet i stedet for at frigøre dem (især hos de unge), i de nationale og i dag lokale koopterede netværk, som beskytter nogen mod streng videnskabelig vurdering og samtidig hindrer andre i fuldt ud at udtrykke deres kreative muligheder, osv. osv.

Fordi omstændighederne pålægger mig at nøjes med allusioner eller vaghed, vil jeg her indskrænke mig til at citere en altid ignoreret passage i det berømte foredrag om “Videnskab som levevej”, hvor Max Weber stiller alle de tilstedeværende kolleger et spørgsmål, som er helt afgørende for videnskaben, men i reglen reserveret til private samtaler: Hvorfor vælger universiteterne ikke altid de bedste? (Webers formulering er mindre brutal). På professionel vis tilsidesætter Weber fristelsen til at angribe personer, i dette tilfælde “de personlige mindreværdsfølelser i fakulteter og ministerier”, og inviterer i stedet til at se grunden i “lovene for menneskeligt samvirke”, nemlig dem, der ligesom ved valget af paver eller amerikanske præsidenter næsten altid fører til at vælge “kandidat nummer to eller tre”, og han konkluderer med en realisme, som ikke er uden humor: “man skal ikke undre sig over, at fejltagelser ofte er resultatet, men snarere over, at der trods alt er tale om et forholdsvis betydeligt antal velfortjente ansættelser” (Weber, 1948:192).

En mindre resigneret videnskabelig politik kunne bruge kendskabet til disse lovmæssigheder til at modvirke og neutralisere deres virkninger. Jeg tænker for eksempel på den frihed, som det kunne indføre i hele forskningssystemet, hvis man på hvert institut oprettede en afdeling for dem, der havde problemer med opdelingen i discipliner og med de mere eller mindre arbitrære og videnskabeligt skadelige disciplineringer, de medfører.

Jeg har sagt tilstrækkeligt til, at det fremgår, at ideologien om det "videnskabelige samfund" som et idealsamfund, hvis indbyggere kun har som mål at søge efter sandheden, ikke rigtig tjener sandhedens interesser. Analyser af de videnskabelige fællesskaber sådan som de er, og af alle de mekanismer, der forhindrer den rene og fuldkomne konkurrence og dermed også videnskabelige fremskridt, kunne i høj grad bidrage til en vækst i den videnskabelige produktivitet, som bekymrer vore teknokrater så meget. Det er i hvert fald sikkert, at de i dag stadig mere talrige forskere – især inden for biologi – som bekymrer sig for deres videnskabs fremtid, kun kan håbe at nå til en kollektiv beherskelse af udviklingen i deres praksis, hvis de med hjælp fra sociologer og videnskabs-historikere foretager en kollektiv analyse af de sociale mekanismer, som styrer deres verdens virkelige gang (Bourdieu, 1997, [2001] 2006).

Man kan her spørge mig, med hvilken ret eller i hvis særlige autoritets navn denne begyndervidenskab tillader sig at analysere, hvordan mere fremskredne og sikre videnskaber virker. Imidlertid fremsættes denne anklage for imperialismen især af filosoffer og forfattere foruden nogle videnskabsfolk med særlig hang til videnskabelig selvsikkerhed. Og det er en af sociologiens andre dyder, at den giver en stærk modgift mod den slags arrogance, som er dybt skadelig for videnskaben. Uden på nogen måde at forskrive sig til en antividenskabelig nihilisme (af mangel på tid gennemgår jeg ikke argumentet her) fører den videnskaben tilbage til dens historiske eller sociale oprindelse: Videnskabelige sandheder er ikke evige essenser, som er sprunget direkte ud af den menneskelige hjerne, men historiske produkter af en bestemt type arbejde, som udføres under den tvang og den kontrol, der udøves af det videnskabelige felts helt særlige sociale verden med dets regler og især regelmæssigheder (Bourdieu, 1975, 1991b [2001] 2006).

Sociologien er måske til for at erindre de andre videnskaber – og dét lige så meget ved sin eksistens som gennem sine analyser – om deres historiske oprindelse, som er grundlaget både for deres foreløbige gyldighed og deres fejlbarlighed. Og den viser, at de stadig fornyede forsøg på at fundere videnskaben i transcendent principper er dømt til at være en cirkelslutning som hos paven, hvis selverklærede ufejlbarlighed ikke kan drages i tvivl, fordi han jo er ufejlbarlig.⁴⁾

III

Jeg er begyndt at svare på spørgsmålet om, hvad sociologien er godt for. Jeg kunne nøjes med at sige som nobelpristageren Toni Morrison, da hun blev spurgt, om hun i sine kommende romaner ville indføre nogle hvide personer: "Ville man spørge en hvid forfatter om det?" Ville man stille spørgsmålet om nytte eller eksistensberettigelse til en fysiker eller kemiker, en arkæolog eller selv en historiker? Når sociologen har så svært ved at føle sig berettiget til at eksistere, er det mærkeligt nok, fordi man altid forventer for meget eller for lidt af sociologien. Og fordi der altid er for mange "sociologer", som svarer på de mest urimelige spørgsmål og påtager sig den umulige og lidt latterlige rolle som "små statsbetalte og privilegerede profeter", med Max Webers udtryk.

Man forventer af sociologen, at han eller hun giver de endegyldige og (tilsyneladende) systematiske svar på de livsvigtige spørgsmål, som stilles hver eneste dag i eksistensen. Og man nægter til gengæld sociologien det, den med rette kan gøre krav på, nemlig ligesom alle andre videnskaber at give præcise og verificerbare svar på de spørgsmål, som

sociologien kan stille på videnskabelig vis, det vil sige gennem et brud med de spørgsmål, som stilles ud fra *common sense*, og også af journalister.

Deraf skal man ikke udlede, at sociologen kan påtage sig rollen som ekspert i magtens tjeneste. En sociolog kan og vil ikke træde i stedet for en politiker i definitionen af mål (eksempelvis at få 80 % af de unge til at tage studentereksamen eller at 100 % af skolebørnene skal kunne læse); men han eller hun kan erindre om de økonomiske og sociale betingelser for at opnå disse mål over for dem, der ofte sætter dem uden at vide, hvad de gør, og derfor risikerer at opnå det modsatte af det, de troede at sigte mod.⁵⁾

Sociologien har nu en tilstrækkelig sikkerhed til at kunne sige til politikerne, at de ikke i alles navn kan foregive at regere over universer, hvis mest elementære love de er helt uvidende om. Durkheim ([1895] 1984) yndede at sige, at en af de afgørende forhindringer for samfundsvidenskabens fremskridt er, at på dette område tror alle at være født vidende. Og hvad skal man mene om de politikere, som med en kortvarig erfaring som lærere eller fuldmægtige ikke tøver med at give sociologerne gode råd om den sociologiske forståelse af uddannelser eller af bureaukrati!

I modsætning til de politikere, som ved den mindste bevægelse på universiteterne skynder sig at opmuntre utilfredse studerende til at søge mod mindre overfyldte uddannelser end humanvidenskaberne, mener jeg, at man bør ønske sig, at sociologistudiet overalt opmuntres og udvikles. I første omgang for dets egen skyld og inden for de humanistiske og samfundsvidenskabelige fakulteter; men især som et tilvalg på naturvidenskab, jura og medicin, og også – men her i en kraftig dosis – på statskundskab og ENA.⁶⁾

Det ville ikke være svært at vise, hvad det sociologiske blik kan give embedsmanden eller lægen (det har man lang erfaring med og viden om i USA), lederen i den offentlige sektor eller læreren eller journalisten og måske især deres handlinger og resultater – og dermed borgerne, patienterne, eleverne osv. Jeg ville ønske, at disse sociologer, som man synes der er for mange af, var at finde i alle "totale institutioner" med Goffmans udtryk (1964), dvs. i psykiatrien, i hospitaler, børnehjem og fængsler, og ligeledes i sociale boligbyggerier, i forstæder, ungdomsuddannelser, skoler og virksomheder (man burde her diskutere det særlige japanske eksempel, men på en anden måde end vanligt), kort sagt i alle disse komplekse sociale universer, hvis dysfunktioner og spændinger de kunne analysere og dermed spille en sokratisk rolle som både enkeltindviders og grupperes fødselshjælpere (Bourdieu [1993] 1996).

Jeg mener ikke, at der her er grund til i disse ideer at se et udslag af sociologisk imperialisme. Jeg er faktisk overbevist om, at sociologiens udvikling og fremskridtet i den videnskabelige erkendelse af samfundet er i overensstemmelse med almenvellets interesser. Sociologien har grund til at erklære sig som offentlighedens tjener. Hvilket ikke vil sige, at den har til opgave at levere umiddelbare svar på umiddelbare behov i "samfundet" eller hos dem, der gør sig til dets talsmænd, og endnu mindre hos dem, der regerer det.

De summer, som gives ud af regeringer fra både højre og venstre, for at betale undersøgelser, som er videnskabeligt unyttige og økonomisk ruinerende (en enkelt af dem koster formentlig ti eller tyve gange min lærestol på Collège de France), vidner indiskutabelt om det, de forventer af socialvidenskaben, nemlig ikke sandheden om den sociale verden, men redskaberne til en rationel demagogi. Blandt de opgaver, som tilfalder sociologien, og som den alene kan udføre, er en af de mest nødvendige den kritiske afmontering af de manøvrer og manipulationer af borgere og forbrugere, som hviler på en perverteret brug af videnskaben. Man kan finde det foruroligende, at staten, der repræsenterer den eneste frihed i forhold til markedets tvang, i stigende grad underkaster sine handlinger og tjenesteydelser (især inden for kultur, videnskab og litteratur) tyranniet i markedsundersøgelser, menings-

målinger, seertal og alle de andre formodet troværdige registreringer af de formodede forventninger hos flertallet. Man ser, at på betingelse af, at den forstår at benytte den økonomiske uafhængighed, som statsstøtten giver den, til at erklære sin autonomi i forhold til alle magter, kan sociologien være en af de kritiske modmagter, som effektivt kan imødegå magter, som mere og mere støtter sig til virkelige eller indbildte videnskaber for at udøve eller legitimere deres herredømme.

Jeg ville svigte refleksivitetsprincippet, hvis jeg undlod til slut at sige, at jeg ikke gør mig mange illusioner om virkningen af mine ord her: Jeg ved, at de risikerer at blive uvirkelige på grund af den højtidelige tone, som den højtidelige lejlighed påtvinger mig. Men det er aldrig forbudt at håbe ...

Oversat fra fransk af Carsten Sestoft efter Pierre Bourdieus upublicerede manuskript.

NOTER:

1. Tale holdt den 7. december 1993 i forbindelse med modtagelsen af Det Nationale Center for Videnskabelig Forsknings guldmedalje, Frankrigs største videnskabelige pris. Medaljen blev overrakt af forskningsminister François Fillon. Noter, referencer og litteraturliste er udarbejdet af Loïc Wacquant.
2. Centre de sociologie européenne blev (med midler fra The Ford Foundation) grundlagt i Paris i 1959 af Raymond Aron, der for at råde bod på sin manglende erfaring med empirisk forskning i 1960 udnævnte Bourdieu til centrets leder. Efter deres brud i 1968 dannede Bourdieu en uafhængig forskningsgruppe, der de næste tre årtier var det institutionelle grundlag for hans forskning. En detaljeret redegørelse for CSE's opståen og første år, der er baseret på en omhyggelig analyse af Arons arkiver, der har hjemme på Frankrigs nationalbibliotek i Paris, kan findes i July (2011).
3. Actes de la recherche en sciences sociales, der blev grundlagt i 1975 og blev redigeret på Centre de sociologie européenne, har været drevet af Bourdieus tværvideenskabelige og internationale vision om en sociologi, der blander teori, empirisk observation, politisk engagement og metodiske nyskabelser. Liber: revue européenne des livres, der også har hjemme i CSE, var et tidsskrift med fokus på kritisk reception af forskning inden for samfundsvidenskaberne, litteratur og kunstarterne, der havde som mål at 'afnationalisere' den intellektuelle produktion og fremskynde dens udbredelse. Det blev udgivet i forskellige formater i et dusin europæiske lande mellem 1989 og 1998.
4. Bourdieu refererer her til en berømt passage i James Joyces *The Dubliners* (1914]1967:168-9, på dansk *Dublinfolk*), hvor nogle venner diskuterer doktrinen på en pub.
5. Dette refererer til det politiske mål – der i 1985 blev sat af den socialistiske uddannelsesminister Jean-Pierre Chevènement, der tjente under Fabius – om, at 80 procent af hver eneste årgang i 2000 skulle færdiggøre gymnasiet og begynde en universitetsuddannelse. En udmærket sociologisk analyse af denne politiks konsekvenser for arbejderklasseunges akademiske erfaringer og sociale livsbaner kan findes i Beaud (2002).
6. En reference til de to primære eliteskoler (Sciences-Po og ENA), der uddanner de mennesker, der tager de vigtigste beslutninger i den franske stat og i ledende virksomheder; for en grundig analyse af disse skolars funktion i det franske magtfelt, se Bourdieus *The State Nobility* ([1989]1998). Mange af de embedsmænd og det personale, der var til stede ved ceremonien, var gamle elever fra disse to skoler.
ENA = Ecole nationale d'administration, en 2-årig overbygningssuddannelse for statsansatte med en ekstremt selekteret adgang (o.a.).

REFERENCER:

- Bachelard G (1938) *La Formation de l'esprit scientifique. Contribution à une psychanalyse de la connaissance objective*. Paris: Librairie philosophique Vrin. (Trans. *The Formation of the Scientific Mind*. London: Clinamen Press, 2002)
- Beaud S (2002) *80% au bac ... et après? Les enfants de la démocratisation scolaire*. Paris: La Découverte.
- Bourdieu P (1975) The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason. *Social Science Information* 14(6): 19–47.
- Bourdieu P ([1982]1994) *Lecture on the lecture*. In: *In other Words: Essays toward a Reflexive Sociology*, rev. edn and translation. Cambridge: Polity Press, 177–98.
- Bourdieu P ([1984]1988) *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu P ([1989]1998) *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu P (1991a) The peculiar history of scientific reason. *Sociological Forum* 6(1): 3–26.
- Bourdieu P (1991b) On the possibility of a field of world sociology. In: Bourdieu P and Coleman JS (eds) *Social Theory for a Changing Society*. Boulder, CO: Westview Press, 373–87.
- Bourdieu P (1993a) *Narzisstische Reflexivität und wissenschaftliche Reflexivität*. In: Berg E and Fuchs M (eds) *Kultur, Soziale Praxis*. Frankfurt: Suhrkamp, 365–374.
- Bourdieu P ([1993]1996) *Understanding. Theory, Culture and Society* 13(2): 13–37.
- Bourdieu P (1997) *Les Usages sociaux de la science. Pour une sociologie clinique du champ scientifique*. Paris: INRA.
- Bourdieu P ([2001]2006) *Science of Science and Reflexivity*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Bourdieu P, Chamboredon J-C and Passeron J-C ([1973]1991) *The Craft of Sociology: Epistemological Preliminaries*. New York: Aldine de Gruyter.
- Bourdieu P, et al. ([1993]1999) *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*. Cambridge: Polity Press.
- Durkheim E ([1895]1984) *The Rules of the Sociological Method*. London: Macmillan.
- Goffman E (1964) *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients*. Harmondsworth: Penguin.
- Joly M (2011) *Devenir Norbert Elias*. Paris: Fayard.
- Joyce J ([1914]1967) *The Dubliners*. New York: Penguin.
- Weber M (1948) *From Max Weber: Essays in Sociology*. Gerth H and Mills CW (eds). New York: Oxford University Press.